

פרשת תצוה

לבישת חגורה בשעת התפילה

"ועשית בגדי קדש לאהרן אחיך לכבוד ולתפארת, ואלה הבגדים אשר יעשו חשן ואפוד ומעיל וכתנת תשבץ מצנפת ואבנט ועשו בגדי קדש לאהרן אחיך ולבניו לכהנו לי" (שמות כח, ב-ד)

בפירוש הרשב"ם (שם) פירש ש"אבנט" הוא אזור. ולפי הפשט מכנסיים לא הוצרך להזכיר כאן, שאינו מזכיר אלא בגדים הנראים העשויים לכבוד.

ובגמרא זבחים יח, ב מובא, שאם היו בגדי הכהן מרושלין (נגרין בקרקע) או מסולקין מן הקרקע מתוך שהם קצרים ועבד עבודתו כשרה. לבש שני מכנסיים, שני אבנטים, חסר אחת, יתר אחת וכו', או שהיו ממושטשין בטיט, או מקורעין ועבד עבודתו פסולה. ופירש רש"י: דלאו בגד הוא הראוי לעבודה דבעינן לכבוד ולתפארת.

וכן מובא במסכת שבת י, א שיש דין לחגור חגורה בשעת התפילה משום שנאמר (עמוס ד) "הכון לקראת אלהיך ישראל", ופירש רש"י – התנאה לפניו.

ועל כן יש לברר, האם יש חיוב או מצוה לחגור "גארטל" בנוסף לחגורה רגילה לתפילה, ואם כן מה הטעם לזה, האם הגארטל צריך להיות מונח על הבגדים, האם דין זה נוגע רק לתפילת שמונה עשרה או אף לקריאת שמע ושאר ברכות, ועוד יש לדון על פי זה במי שהתפלל בלי הגארטל האם חייב לחזור ולהתפלל שוב.

איסור לבו רואה את הערוה

בגמרא בברכות כד, ב נחלקו האם הקורא קריאת שמע מותר לקרוא כשלבו רואה את הערוה (שאינן הפסק בין לבו לערוה). לשיטת תנא קמא לבו רואה את הערוה מותר, ולשיטת היש אומרים לבו רואה את הערוה אסור.

קריאת שמע. תניא נמי הכי: היתה טליתו של בגד ושל עור ושל שק חגורה על מתניו, מותר לקרות קריאת שמע, אבל לתפילה – עד שיכסה את לבו. וביאר רש"י שלתפילה צריך להראות את עצמו כעומד לפני המלך ולעמוד באימה, אבל קריאת שמע אינו מדבר לפני המלך.

ובהמשך הגמרא שם כה, א אמר רב הונא: היתה טליתו חגורה לו על מתניו (רש"י: לכסותו ממתניו ולמטה, אף על פי שממתניו ולמעלה הוא ערום) מותר לקרות

ונפסק כן בטור בהלכות קריאת שמע (אורח חיים סימן עד) היה ישן בטליתו ואינו יכול להוציא ראשו מפני הצינה חוצץ בטליתו על צוארו וקורא אף על גב דלבו רואה את

בנוסף להפסק בין הלב והערוה, או שהוא דין אחד ואם כן אין צריכים עוד חגורה.

בגמרא בשבת ט, ב במשנה מובא: לא ישב אדם לפני הספר סמוך למנחה (רש"י: קודם למנחה) עד שיתפלל (רש"י: שמא ישכח ולא יתפלל, והא אפילו בחול נמי), לא יכנס אדם למרחץ ולא לבורסקי ולא לאכול ולא לדין (רש"י: וטעמא דכולהו משום שמא ימשך עד שיעבור זמן תפילה). ואם התחילו אין מפסיקין (רש"י: אלא יגמור, ואחר כך מתפלל, ובגמרא מפרש: בדאיכא שהות לגמור קודם שיעבור הזמן). מפסיקין לקריאת שמע (רש"י - דאיתא מדאורייתא) ואין מפסיקין לתפילה.

ובגמרא שם ולקמן י, א מובא, ומאימתי התחלת אכילה שאם התחילו אין מפסיקין? רב אמר: משיטול ידיו, ורבי חנינא אמר: משיתיר חגורה, ולא פליגי, הא לן והא להו (רש"י: בני בבל היו חוגרין את עצמן בחוזה, וכשאוכלין צריכין להתירם, ובני ארץ ישראל לא היו נוהגין כן בהתרת חגורה קודם נטילת ידיים).

אמר אביי הני חברין בבלאי, למאן דאמר תפלת ערבית רשות, כיון דשרא ליה המייניה (כיון שהתיר אזורו) לא מטרחינן ליה לחזור ולחגור ולהתפלל, ופירש רש"י - לא מטרחינן ליה: להפסיק, אלא יגמור סעודתו ואחר כך יתפלל. מתקיף לה רב ששת: טריחותא למיסר המייניה? (היינו האם הוא טרחה לחזור ולחגור את האזור)? ועוד הקשו בגמרא קושיא שניה: ליקו הכי וליצלי (מדוע לא להתפלל בלא החגורה)? ויישבה הגמרא דחייב אדם להתנאות במלבושים נאים כשעומד לפני ה' משום שנאמר (עמוס ד)

הערוה קאמר תנא קמא דשרי, ויש אומרים על לבו דקטברי לבו רואה את הערוה אסור.

וביאר הבית יוסף (שם) דזה פלוגתא דתנא קמא ויש אומרים בברכות כד, ב שהזכרנו, וכיון שהרי"ף והרמב"ם ור"ח והתוספות והראב"ד והרא"ש מסכימים לאסור כשיטת ה"ש אומרים, פשיטא דהכי נקטינן. וכן פסק בשולחן ערוך (אורח חיים סימן עד סעיף א'): היה ישן ערום בטליתו, צריך לחוץ בטלית על לבו ואז יקרא קריאת שמע, משום דלבו רואה את הערוה אסור.

ועיין במשנה ברורה (שם ס"ק ב') שצריך לחוץ דבר על לבו, פירוש דידיבך הטלית על לבו כדי שיהא הפסק בין לבו לערוה, אבל בלאו הכי אסור דנהי דלבו מכוסה בטלית שעל כל גופו הרי עדיין לבו וערוה בהדדי הן ואין דבר ביניהן.

ושם (בס"ק ד') ביאר המשנה ברורה האיטור של לבו רואה את הערוה, דערוה בראיה תלי רחמנא כדכתיב "לא יראה בך ערות דבר", ומצינו לשון ראייה בלב כדכתיב "ולבי ראה הרבה חכמה", לפיכך החמירו חכמים בזה. ודע דאפילו אם לבו מכוסה בבגד להפסיק בינו לערוה צריך שתהא ערותו גם כן מכוסה ואם הוא מגולה הסכימו הרבה אחרונים דאסור לקרות מן התורה אפילו אם מכוסה בהטלית גם על ראשו ועיניו שלא יוכל לראות את הערוה שהרי לא נאמר "לא תראה ערות דבר" אלא "לא יראה בך" כלומר שתהא מכוסה בענין שלא יוכל להראות אפילו לאחר.

מקור לחגורה בתפילה מהגמרא

הנה יש לדון האם נאמר דין נוסף של "הכון" שעל כן צריכים עוד חגורה

משום "הכון" (עמוס ד, יב), אבל שאר ברכות מותר לברך בלא חגורה, מאחר שיש לו מכנסיים. ובמשנה ברורה (שם ס"ק ז') כתב שהוא הדין קריאת שמע דלא שייך "הכון לקראת אלקיך" כי אם כשעומד לפני המלך.

ועיין עוד בשלחן ערוך הרב (או"ח סי' צא סעי' ב') דמשמע שבאבנט של מכנסיים אין יוצאין הענין של "הכון" דבעינן אזור דוקא שהוא למעלה מבגדיו, והטעם עיין בסידור צלותא דאברהם (בדיני ברכת אזור ישראל בגבורה) משום דאבנט אין בו חשיבות ואזור יש בו חשיבות וכדי לקיים "הכון" בעינן אזור שיש בו חשיבות.

טעם שני, בכף החיים (שם אות ו) הביא מספר חסידים (סי' תשעג) כשאדם מתפלל צריך שיהיה האזור דבוק במתניו עיי"ש. והביא טעם שכתב הלבוש דכשחוגר האזור במתניו נראה הוא יותר זריז משהוא בלא חגורה, ועיין מה שכתבו המפרשים (במלכים ב' ט, א) בפסוק: "ואלישע הנביא קרא וכו' ויאמר לו חגור מתניך וכו'" ובירמיה א, יז בפסוק "ואתה תאזור מתניך", עיי"ש.

טעם שלישי, בספר יסודי ישורון (דף לב) הביא טעם נוסף לחגור באבנט בשעת תפילה, לפי שהוא זכר לאבנט שלבשו הכהנים בעת עבודתם בבית ה', וכן מצינו שתקנו ברכה מיוחדת על לבישת האזור בברכת השחר "אזור ישראל בגבורה" וכמו שפירש בעל עץ יוסף שלכן פורט בזו הברכה ובלבישת סודר על הראש (בברכת "עוטר ישראל בתפארה") "ישראל" מה שאין כן בשאר ברכות. ועוד הלא נכללה בברכת מלביש ערומים אלא שישראל מצווים בהם יותר.

"הכון לקראת אלהיך ישראל", לפיכך לא יתפלל מבלי לחגור חגורתו.

ועיין בחידושי הריטב"א שבת י, א שהקשה, ואם תאמר מכל מקום קושיא קמייתא איכא דמאי טריחותא למיסר המיינה, ויש לומר דכיון דמשום "הכון לקראת אלהיך ישראל" הוא הוי טורח שצריך לקשט בגדיו יפה.

וראה כבר בנביא יחזקאל כג, טו בפסוק "חגורי אזור במתניהם סרוחי טבולים בראשיהם מראה שלשים כלם דמות בני בבל כשדים ארץ מולדתם", ופירש הרד"ק חגורי בחולם והוא תאר ספר תכונת מלבושיהם הנראים בעיניהם יפים והוא שהיו חגורים במתניהם מה שאין עושין כן בני ארץ ישראל ושבו מנהגם על מנהג עצמם וכן מצאנו בדברי רבותינו ז"ל כי בני בבל מנהגם לחגור אזור במתניהם שאמרו בפרק יציאות שבת "מאימתי התחלת אכילה רב אמר משיטול ידיו ורבי חנינא אמר משיתיר חגורו ולא פליגי הא לן והא להו" פירוש לבני בבל משיתיר חגורו, לבני ארץ ישראל משיטול ידיו. ועוד אמרו הני חבראין בבבלי למאן דאמר תפלת ערבית רשות כיון דשרא ליה המיניה לא מטרחינן ליה משמע כי בני בבל היו חוגרין אזור במתניהם.

טעמים לכריכת אזור ("גארטל") בשעת תפילה

טעם ראשון, על פי דברי הגמרא בשבת הנ"ל, יש לחגור באזור בשעת התפילה מהפסוק "הכון לקראת אלהיך ישראל", כמובא בשולחן ערוך (אורח חיים סימן צא סעיף ב') שפסק: צריך לאזור אזור בשעת התפילה, אפילו יש לו אבנט וכו',

המרדכי. ולכן לשיטה הראשונה שהיא מספר התרומה נראה שישנם שני דינים בזה: דין שיהא דבר המפסיק בין לבו לערוה, ודין חיוב לחגור אזור על אף שיש במכנסיים אבנט.

ובטור בהלכות תפילה (אורח חיים סימן צא) כתב: גרסינן בשבת י, א למאן דאמר תפלת ערבית רשות כיון דשרא המייניה לא מטרחינן ליה, פירוש לאחר שהתיר אזורו אין מטריחין אותו לחזור ולחגור כדי להתפלל. ופריך וליצלי הכי? פירושו יתפלל בלא חגור, ומשני משום "הכון לקראת אלהיך ישראל". ובהמשך דבריו כתב וז"ל: כתב בעל התרומות מכאן יש ללמוד שצריך אדם לאזור אזור בשעת תפילה אפילו יש לו אבנט שאין לבו רואה את הערוה, עכ"ל.

ופירש הב"ח (שם) את דברי בעל התרומות שהובא בטור דכיון שקיימא לן כהיש אומרים דלבו רואה את הערוה אסור אם כן הני חברין בבלאי (בשבת י, א) דשרו המייני ומברכין המוציא וברכת המזון בעל כרחם דהיה להם אבנט דאם לא כן היה אסור להן לברך כיון דלבו רואה את הערוה ואפילו הכי לתפילה אסור להתפלל עד שיחגור אזורו משום "הכון לקראת אלקיך" פירוש התנאה לפניו.

וכן בספר האגור (הלכות ברכות סימן קלג) כתב: משום שנאמר "הכון לקראת אלהיך ישראל" יש ללמוד מכאן שצריך לחגור חגורתו קודם שיתפלל אף על פי שיש לו אבנט ומכנסיים שאין לבו רואה את ערותו. והר"י ומחזור ויטרי חולקין (מרדכי פ"ק דשבת).

האם כריכת האזור בשעת התפילה הוא חיוב או מצוה

הנה יש לדון איך לומדים את הגמרא בברכות שיש בו דין שלא יראה לבו את הערוה עם הגמרא בשבת שיש ענין, מצוה או אפילו חיוב לחגור אזור ("גארטל") לתפילה משום שנאמר (עמוס ד) "הכון לקראת אלהיך ישראל". האם "הכון" דין בנוסף לדין שלא יראה לבו את הערוה או האם טעם "הכון" משום דין שלא יראה לבו את הערוה.

והאמת שבנידון אם כריכת האזור בשעת התפילה הוא חיוב או מצוה מצאנו בזה כמה שיטות. שיטה א': דין "הכון" הוי בנוסף להפסק בין לבו לערוה, והוא חיוב. שיטה ב': דין "הכון" הוי שלא יהא לבו רואה את הערוה, ואין חיוב או מצוה ללבוש אזור נוסף. שיטה ג': יש "מצוה" אך לא חיוב ללבוש אזור נוסף משום "הכון".

שיטה ראשונה, דין "הכון" הוא בנוסף להפסק שצריך בין לבו לערוה, והוא חיוב

שיטה ראשונה: הפסוק "הכון לקראת אלהיך ישראל" מצריך אזור נוסף להפסק בין לבו לערוה, והוא חיוב, כפי שכתב במרדכי (מסכת שבת ס"ו רכו) וזה לשונו: ויש ללמוד מכאן (שבת י, א) שצריך לחגור רצועתו קודם שיתפלל אף על פי שיש לו אבנט במכנסיים ואין ליבו רואה את הערוה, מכל מקום יש להתנאות עצמו לפני קונו משום שנאמר "הכון לקראת אלקיך ישראל" (ספר התרומה), ומחזור ויטרי חולק וכתב דלהם לא היה מכנסיים כי אם כמו כיס אחד למידת הערוה, עד כאן דברי

לאזור משום "הכון לקראת אלוקיך ישראל" (אך עיין בב"ח שהקשה על דברי הרא"ש וביארו באופן אחר).

כך עיין בחיי אדם (כלל כב הל' תפילה סעי' ח') שכתב דאסור להתפלל עד שיכסה לבו, ובדיעבד יצא. ומי שדרכו לילך בחגורה אסור להתפלל עד שיחגור, אף על גב דבשאר ברכות אין צריך לזה. ובהגהות בית ברוך (שם אות נח) כתב: דאין בזה איסור אלא מצוה לכתחילה, ואם אין לו חגורה מותר להתפלל לכתחילה.

והנה הרא"ש הנ"ל על הגמרא בשבת כתב וז"ל: מכאן נראה שצריך לאזור חלציו כשמתפלל, ובמחזור ויטרי כתב שאינו צריך וכו', ומיהו מצוה לאזור משום שנאמר "הכון לקראת אלוקיך ישראל", עד כאן דברי הרא"ש.

ועיין בב"ח שפירש את דברי הרא"ש שאף למחזור ויטרי מצוה איכא לאזור, אבל הרא"ש עצמו תופס כמו שכתב תחילה בסתם "מכאן נראה שצריך לאזור חלציו כשמתפלל", דהיינו כר"י ואיכא איסורא אם מתפלל בלא אזור, מיהו בדיעבד כדאי הוא רש"י ורבינו שמעיה לסמוך עליהם בדיעבד ואינו צריך לחזור ולהתפלל.

ולכן לפי הרא"ש המובא בבית יוסף, הבית ברוך והבנת הב"ח בהסברו את שיטת המחזור ויטרי, יש מצוה (אך לא חיוב) ללבוש אזור נוסף משום "הכון".

שיטות הפוסקים בזה

בשולחן ערוך (אורח חיים סימן צא) פסק כשיטה הראשונה שדין "הכון" הוא בנוסף להפסק בין לבו לערוה, והוא חיוב,

שיטה שניה, דין "הכון" הוא כדי שלא יהא לבו רואה את הערוה, ואין באזור נוסף חיוב או מצוה

שיטה שניה: הפסוק "הכון לקראת אלהיך ישראל" מצריך שלא יהא לבו רואה את הערוה, ואין באזור נוסף חיוב או מצוה, כדברי הגמרא בשבת י, א הנ"ל על הבבלאים שלאחר שהתירו את חגורותיהם לא מטרחינן להם לחזור ולחגור ולהתפלל, והקשו על זה בגמרא, טריחותא למיסר המייניה, ועוד ליקו הכי וליצלי? ומשני משום שנאמר "הכון לקראת אלהיך ישראל".

והתוספות שם כתב שהגמרא לא יישבה לקושיא הראשונה, מכאן שצריך לאזור חלציו כשמתפלל.

והוסף תוספות דבמחזור ויטרי מפרש דהטעם דבעינן אזור הוא כדי שלא יהא לבו רואה את הערוה, ודוקא לבבלאים שלא היה להם מכנסיים לכך היו צריכים לאזור בשעת תפילה, אבל לדין שיש לנו אבנט של מכנסיים אין אנו צריכין לאזור.

ובב"ח כתב, דאלמא דסבירא ליה לתוספות כהר"י שמעיה שחיבר מחזור ויטרי דהלכה כתנא קמא דלבו רואה את הערוה מותר בקריאת שמע ובשאר ברכות אלא דלתפילה קפדינן דלא יהא לבו רואה את הערוה משום "הכון".

שיטה שלישית, יש "מצוה" ללבוש אזור נוסף משום "הכון"

שיטה שלישית: יש "מצוה" (אך לא חיוב) ללבוש אזור נוסף מהפסוק "הכון לקראת אלהיך ישראל", כפי שכתב הבית יוסף (שם) בשם הרא"ש וז"ל: ומיהו מצוה

לכך היו צריכים לאזור בשעת תפילה אבל לדין שיש לנו אבנט של מכנסיים אין אנו צריכין לאזור. וכן מובא היתר זה בכמה פוסקים.

היתר שני, דמי שהולך כל היום בלא חגורה אין צריך לאזור

בבית יוסף (אורח חיים סימן צא) הביא מה שכתב ברבינו ירוחם (נ"ג ח"ד כו ע"ד) שיש מי שכתב שמי שרגיל לחגור כל היום אם התיר חגורתו קודם תפילה צריך לחזור ולחגור, אבל מי שהולך כל היום בלא חגורה אין צריך לחגור לתפילה, עכ"ל.

כן מובא היתר זה בכמה פוסקים, ביניהם בשלחן ערוך הרב (או"ח סי' צא סעי' ב') שכתב: צריך לאזור אזור בשעת התפילה אפילו אם יש לו אבנט שאין לבו רואה את הערוה משום שנאמר "הכון לקראת אלקיך ישראל", אבל בשאר ברכות מותר לברך בלא חגורה מאחר שיש לו אבנט במכנסיים ואין לבו רואה את הערוה. והוא הדין אפילו בלא מכנסיים אם בגדיו מונחים ממש על בטנו וחוצצים בין לבו לערוה. ומי שהולך כל היום בלא חגורה אין צריך לאזור בשעת תפילה. **ולכאורה** על היתר זה סומכין רבים שאין לובשין חגורה בשעת התפילה, אבל במגן גיבורים (הובאו דבריו גם במשנה ברורה שם ס"ק ד') כתב דמדת חסידות לחגור גם למי שהולך כל היום בלא חגורה.

התמיהות על היתר זה

בנימוקי או"ח כתב דרבינו ירוחם כמעט יחיד הוא בזה, וכן בשו"ת תורת יקותיאל (מהדו"ק סימן כ"ט) כתב דרוב ראשונים פליגי על רבינו ירוחם, ועל כן ודאי

וכתב (בסעיף ב') וז"ל: צריך לאזור אזור בשעת התפילה, אפילו יש לו אבנט שאין לבו רואה את הערוה משום "הכון". אבל שאר ברכות מותר לברך בלא חגורה, מאחר שיש לו מכנסיים.

ובמשנה ברורה (שם ס"ק ד') כתב דבדיעבד אם התפלל בלא אזור יצא, ויש אומרים עוד דדוקא מי שרגיל כל היום בחגורה, אבל מי שהולך כל היום בלא חגורה גם בשעת תפילה אין צריך לחגור. אך הוסיף דמיהו מדת חסידות אף בכהאי גוונא.

על מה סומכים לא ללבוש אזור

נפסק בשולחן ערוך שיש חיוב לאזור אזור בשעת תפילה, אף אם יש לו אבנט במכנסיים, ואף הרמ"א לא חלק על זה. ועל כן עלינו לברר על מה סומכים אלו הנוהגים שלא לחגור גארטל.

ולכאורה ישנם כמה היתרים שהתירו ולא החמירו בזה להתפלל עם אזור בשעת התפילה, והם: היתר ראשון: דדין "הכון" נאמר רק כדי שלא יהא לבו רואה את הערוה. היתר שני: דמי שהולך כל היום בלא חגורה אין צריך לאזור. היתר שלישי: בזמננו הלבוש שונה. היתר רביעי: החגורה במכנסיים מהודקת יותר ולכן נראה שעדיף מאזור.

היתר ראשון, דין "הכון" נאמר רק כדי שלא יהא לבו רואה את הערוה

בתוספות בשבת י, א הביא מה שכתב במחזור ויטרי דמפרש דהטעם דבעינן אזור כדי שלא יהא לבו רואה את הערוה, ודוקא להן שלא היה להם מכנסיים

טוב להחמיר ללבוש חגורה בשעת התפילה אף במקומות שאין הולכין בחגורה כל היום, וכן מנהג חסידים ואנשי מעשה להקפיד בזה. ובתורת יקותיאל שם מביא עובדא מרבו הערוגת הבושם שראה לאחד מתלמידיו אחר חתונתו שלא היה אזור בחגורה ולא הניחו לעמוד ולהתפלל רק ציווה עליו שתיכף ומיד קודם התפילה ילך ויקנה חגורה.

וכן בשו"ת אור לציון (ח"ב פ"ז ביאורים לתשו' יג) עמד על זה שלא מצינו מי שיחגור בגדו העליון בחגורה מלבד החסידים הנוהגים כן. ואף שהבית יוסף הביא בשם רבינו ירוחם שדוקא מי שרגיל כל היום בחגורה חייב להתפלל בחגורה, אבל מי שהולך כל היום בלא חגורה גם בשעת תפילה אין צריך לחגור, אולם בשלחן ערוך לא העתיק מרן דין זה והדבר צריך ביאור.

ועיין בהלכות הגר"א ומנהגיו (עמ' קיא) שכתב בעיקר הדין שמבואר בשלחן ערוך שצריך חגורה לתפילה אף שיש לו מכנסים, יש לעיין על מה סומכים היום שאין לובשים חגורה לתפילה, ובמגן אברהם (שם ס"ק א') כתב דמי שהולך כל היום בלי חגורה אין צריך ללבוש לתפילה, ועל זה סומכין שפיר להתפלל בלי חגורה, אבל תמה על המגן אברהם שסתם כן, והלא רבינו ירוחם מביא סברא זו בשם יש מי שכתב והובא כן בבית יוסף, ולמה סתם המגן אברהם בפשיטות שהדין כן.

וראה בספר שיח תפילה (שער ג' מהלכות תפילה) שכתב בטעם הדבר, שלא נאמר דין זה לשים אזור על גבי הבגד מבחוץ בשעת התפילה, ולא סגי היה באבנט של המכנסים שמפסיק בין לבו לערוה, אלא בזמנם דוקא שבגדיהם היו כעין חלוק ולא היו מונחים בהידוק על הגוף אלא מרווחים והאדם היה נראה בהם מרושל, ולכן משום "הכון" היה צריך לקושרם בחגורה כדי שיהיו מהודקים וראויים לתפילה. מה שאין כן לבוש שלנו היום שכבר מונת ומהודק שפיר על הגוף אין צורך בחגורה, והוא טעם נכון שלא להצריך בימינו חגורה על הבגד העליון. ולפי זה אלו שגם היום הולכים עם לבוש כעין של פעם נכון הוא שיאזרו אזור בשעת התפילה, עכת"ד.

היתר שלישי, בזמננו הלבוש שונה

על כן כתב בהלכות הגר"א ומנהגיו (שם) ליישב זאת ולעניות דעתו המנהג להקל לכולי עלמא, שבזמננו לבשו בגד מפתן או משי כעין "חאלט" אצלינו (הוא חלוק ארוך).

היתר רביעי, החגורה במכנסים מהודקת יותר

בספר חסידים (תתע"ג) מיייתי קרא "חגורי אזור במתניהם" (יחזקאל כג, טו)

חגורותיהם ומברכים המוציא וברכת המזון. והגהות מיימוניות כתב (בפ"ה מהלכות תפילה בשם סמ"ק סי' יא הגהות אות קכד) דהא דאמרינן דאסור להתפלל בלא חגורה הני מילי תפילה כגון שמונה עשרה אבל לענין קריאת שמע ושאר ברכות אין לחוש בחגורה רק שלא יהא לבו רואה ערותו שיהא לו מכנסיים כדמשמע בשבת י, א שהיו רגילים להסיר חגורותיהם בשעת סעודה אף על פי שמברכין ברכת המוציא וברכת המזון מיהו לבו רואה את הערוה אף בשאר ברכות אסור ודלא כרש"י שפירש בגמרא בברכות דמותר.

וכן פסק בשולחן ערוך (אורח חיים סימן צא סעיף ב') צריך לאזור אזור בשעת התפילה, אפילו יש לו אבנט וכו', משום "הכון" (עמוס ד, יב), אבל שאר ברכות מותר לברך בלא חגורה, מאחר שיש לו מכנסיים. ובמשנה ברורה (שם ס"ק ז') כתב דהוא הדין קריאת שמע דלא שייך "הכון לקראת אלקיך ישראל" כי אם כשעומד לפני המלך, עכ"ד. ועיין עוד בבית יוסף (אורח חיים סימן רו אות ג') לענין ברכת הזיקים.

אולם עיין במנהג ישראל תורה (אורח ח"א עמ' קצד) שכתב שחסידיים ואנשי מעשה נוהגין לאזור בחגורה גם לשאר תפילות ובקשות וגם לפני כל דבר מצוה, דהענין של חגורה כתב בלבוש דכשחוגר אזור במתניו נראה הוא עומד יותר זריז משהוא בלא חגורה, כדמצינו בנ"ך בכמה מקומות דהחגורה מורה על זריזות וגבורה, ועל כן בודאי יש מעליותא לזה בכל דבר מצוה.

ובהגהות בית ברוך על החיי אדם (כלל כב סעי' ה' אות ס') כתב דהוא הדין

שצריך שיהא האזור דבוק במתניו ויחזקו שם עיי"ש, ועל זה לא סגי במכנסיים שאינם הדוקים, ושפיר צריך חגורה דוקא, ולכן נהגו לתפילה לאזור דוקא בגדר "הכון", ולפי זה אדרבה מצות חגורה להדקו דוקא. ולכן יש נוהגין ללבוש דוקא לתפילה החגורה במכנסיים גופא שמהודקים בזה טפי, ולא חיישי ללבוש על בגד העליון שמתנאה אבל לא מהדק, שזהו לספר חסידים עיקר ההידור, ועל כל פנים יש יסוד מדינא שצריך חגורה דוקא ולא סגי במכנסיים, והמהרי"ל דיסקין זצ"ל היה חוגר החגורה על בשרו ממש וכידוע.

ובהגהות בית ברוך על החיי אדם (כלל כב סעי' ה' אות נט) כתב שאם יש לו חגורה על המכנסיים שחוגר עצמו היטב אינו צריך לדקדק בזה. מיהו במקומות שנוהגין לחגור בחגורה מיוחדת לתפילה אפילו כשיש להם חגורה על המכנסיים אין לשנות המנהג כמובן, ואפשר דאפילו מי שאינו נוהג כן ונודמן למקום שאין מתפללים בלא חגורה, אף שדבר שתלוי במנהג יש אומרים שאין בזה משום לא תתגודדו, מכל מקום אינו ראוי לשנות המנהג משום מילי דרך ארץ.

האם צריך לחגור לקריאת שמע ולשאר ברכות

בספר כלבו (סימן יא) כתב, שדוקא לענין תפילת שמונה עשרה, אבל לענין קריאת שמע ולשאר ברכות אין לחוש בחגורה רק שיהיו לו מכנסיים, ומיהו רואה לבו הערוה אסור.

כן בבית יוסף (אורח חיים סימן צא) הביא מה שכתב הר"ן דדוקא לענין תפילה דהיינו שמונה עשרה, אבל שאר ברכות סגי בלא חגורה דהא חברין בבלאי הוו שרו

שמעיה תלמידו המובא בתוספות בברכות כה, ב.

בלי האזור של "הכּוֹן" האם בדיעבד חוזר ומתפלל

בשולחן ערוך (אורח חיים סימן צא סעיף ב') כתב: צריך לאזור אזור בשעת התפילה, אפילו יש לו אבנט שאין לבו רואה את הערוה, משום "הכּוֹן". אבל שאר ברכות מותר לברך בלא חגורה, מאחר שיש לו מכנסיים.

ועיין במשנה ברורה (שם ס"ק ד') שכתב בדביעבד אם התפלל בלא אזור יצא ויש אומרים עוד דדוקא מי שרגיל כל היום בחגורה אבל מי שהולך כל היום בלא חגורה גם בשעת תפילה אין צריך לחגור. ומיהו מדת חסידות אף בכהאי גוונא. ועיין עוד בביאור הלכה (שם ד"ה צריך וכו') ובכף החיים (או"ח סי' צא אות ה).

אבנט מיוחד רק לשעת התפילה

בנימוקי או"ח הובא דזקיננו הגה"ק מהרצ"א בעל בני יששכר ובעל הדברי חיים לבשו חגורה המיוחדת לתפילה רק בעת התפילה, וכתב טעמם משום דכדי לקיים "הכּוֹן" ראוי לחגור עצמו בחגורה מיוחדת לצורך התפילה, ואם ילבשו החגורה כל היום אז לא יקיימו "הכּוֹן" עיי"ש.

ולפי זה החגורה התפור או תחוב על הבעקישע והולכין בו כל היום כנהוג אין מקיימין בו "הכּוֹן" דלא חגרו בו כדי להתפלל, אמנם לפי הנראה לא נהגו כן הני צדיקים וקדושים כי אם מצד מדת חסידות יתירה, דמן הדין סגי באותה חגורה שהלכו

קריאת שמע דלא שייך "הכּוֹן" כי אם כשעומד לפני המלך (משנה ברורה) ומיירי שהולך במכנסיים והאבנט של מכנסיים חוצץ וכדומה כאשר נתבאר (בכלל ד' סימן ט') דאין הערוה מגולה ואין לבו רואה את הערוה, וגם מכוסה היטב כל הגוף, אפילו הכי מצוה לחגור משום "הכּוֹן".

האם כשלבו רואה את הערוה צריך לחזור ולהתפלל

בשולחן ערוך בהלכות קריאת שמע (אורח חיים סימן עד סעיף א') כתב, היה ישן ערום בטליתו, צריך לחוץ בטלית על לבו ואז יקרא, משום דלבו רואה את הערוה אסור.

ובמשנה ברורה (שם ס"ק ד') כתב דאפילו אם לבו מכוסה בבגד להפסיק בינו לערוה צריך שתהא ערותו גם כן מכוסה ואם הוא מגולה הסכימו הרבה אחרונים דאסור לקרות מן התורה אפילו אם מכוסה בהטלית גם על ראשו ועיניו שלא יוכל לראות את הערוה.

ושם (בס"ק ה') הביא מה שכתב בדרך החיים דאפילו בדיעבד אם קרא קריאת שמע והתפלל חוזר וכן מוכח מפרי מגדים (בסימן ע"א בא"א אות ה'). עוד מוכח שם דהקריאת שמע חוזר עם ברכותיה אם קראם בראיית לבו לערוה דהכי תקנו חכמים, אבל בשאר ברכות יש להסתפק בדיעבד אם יחזור וספק ברכות להקל. ובחיי אדם (כלל ג' דין לג) ובנשמת אדם (כלל ד') משמע דיש להקל בדיעבד גם לענין תפילה בדבר דהאיסור הוא רק מדרבנן (ועיין בבה"ל סימן קפה) ואפשר דיש לתפוס כוותיה לענין זה ונצרך דעת רש"י ורבינו

בו כל היום, דכן משמע בגמרא בשבת י, א לקראת אלוקיך ישראל, ויש שפירשו אימתי התחלת הסעודה (שלא יצטרך דמשמע מזה שאם כבר התיר חגורו שפיר להפסיק להתפלל) משיתיר חגורו, ופריך דמי להתפלל הכי, אף על גב שלא לבש הגמרא ליקו הכי וליצלי, ומשני משום "הכון להגורה לשם תפילה.

סיכום הענין

הטעמים לכריכת אזור (גארטל) בשעת תפילה, הראשון, בשולחן ערוך (אורח חיים סימן צא סעיף ב') פסק: צריך לאזור אזור בשעת התפילה, אפילו יש לו אבנט וכו' משום "הכון", דלא שייך "הכון לקראת אלוקיך" כי אם כשעומד לפני המלך.

בדומה לזה כתב בשלחן ערוך הרב (או"ח סי' צא סעי' ב') דמשמע שבאבנט של מכנסיים אין יוצאין הענין של "הכון" דבעינן אזור דוקא שהוא למעלה מבגדיו.

השני, הלבוש הביא טעם דכשחוגר האזור במתניו נראה הוא יותר זריז משהוא בלא חגורה. השלישי, בספר יסודי ישורון הביא טעם נוסף לחגור באזור בשעת תפילה, לפי שהוא זכר לאבנט שלבשו הכהנים בעת עבודתם בבית ה'.

האם כריכת האזור בשעת התפילה הוא חיוב או מצוה מצאנו בזה כמה שיטות. שיטה א': דין "הכון" הוי בנוסף להפסק בין לבו לערוה, והוא חיוב. שיטה ב': דין "הכון" הוי שלא יהא לבו רואה את הערוה, ואין חיוב או מצוה ללבוש אזור נוסף. שיטה ג': יש "מצוה" אך לא חובה ללבוש אזור נוסף משום "הכון".

לכאורה ישנם כמה היתרים שהתירו ולא החמירו בזה להתפלל עם אזור בשעת תפילת שמונה עשרה, והם: היתר ראשון: דדין "הכון" נאמר רק כדי שלא יהא לבו רואה את הערוה. היתר שני: דמי שהולך כל היום בלא חגורה אין צריך לאזור. היתר שלישי: בזמננו הלבוש שונה. והיתר רביעי: חגורה במכנסיים מהודקת יותר ולכן עדיף מאזור.

